„ВОЙВОДИТЕ" БЯХА СЪС ЗАЕШКИ СЪРЦА – III

По-късно...

Снимка АРХИВ ДУМА

Огледайте се, вгледайте се, послушайте, прочетете внимателно кой какво е писал и говорил и какво пише и говори сега

Малина ПЕТРОВА

Настъпи дългоочакваният 8 март.

По обяд, няколко часа преди събранието, случайно прескочих до вкъщи. От коридора чух настойчивия звън на телефона. Нещо се беше случило - чух уплашения глас на Георги Аврамов:

- Прожекцията няма да се състои. Директорът забрани.

- Чакайте ме там. Идвам.

- Студия "Екран", където беше произведен филмът "Дишай", все едно беше паднала бомба. И досега не мога да си представя какво може да са им казали, та да изглеждат като попарени.

- Къде е филмът? - попитах Георги Аврамов.

- В тази пазарска чанта.

- Добре. Иди в Дома на киното и ме чакай там.

Той разбра. Трябваше да успокоя режисьора и да го склоня да не ми пречи. Не знам с какво бяха изплашили толкова иначе храбрия Юри Жиров. Той не беше на себе си.

- Виж какво, Юри, ти си направил филма. Направил си, каквото си могъл. Ти нямаш отношение към тази прожекция. Отговорността е моя. Иди някъде, разхождай се, пий кафе и ела преди самата прожекция.

Юри, светла да е паметта му, беше страхотен човек!

Съгласи се и отиде да "мери" улиците. Ако не беше се съгласил, нищо нямаше да мога да направя.

Домът на киното беше започнал да се пълни часове преди събранието - да си пазели места! Предвидливи.

Георги Аврамов стоеше насред фоайето с пазарската чанта. Ако не беше толкова напрегнато, сигурно щях да се разсмея. Отидохме в прожекционната и казах на прожекционистите:

- Вземате тази чанта, заключвате след нас и не пускате никого, ако ще и Държавна сигурност да ви тропа на вратата. И след прожекцията давате филма само на мен. На никой друг.

Нямаше нужда от убеждаване.

- Готово.

И заключиха след нас.

После другият сценарист се оплакваше, че като отишъл да прибере филма след прожекцията, прожекционистите му отказали според инструкцията - ще го дадат само на мен!

И ето нова изненада!

Директорката на Дома на киното - другарката Златкова, напуснала Осмомартенското тържество в Съюза на филмовите дейци и се върнала на своя пост. Изтръпнах. Тя започна отдалече:

- Малина, Вие не сте ли поканили Съюза?

- А, как! Поканих лично председателя и помолих да предаде на останалите.

Разбира се, бях му спестила част от информацията, за да не всявам смут в душата му, например, какъв е филмът, който ще показваме.

- Странно - каза тя - станах и казах: "Отивам в Дома на киното, сигурно ще бъде много интересно." Три пъти! Всички взеха да се разсейват и се направиха, че не ме чуват.

- Загубата ще е тяхна! - казвам, а си мисля друго.

Боже, какво ще правя, като започнат да прииждат!

И Бог се обади!

- Знаете ли - каза директорката - имам една възрастна близка, на която винаги честитя 8 март.

- Моля Ви се, идете, аз съм тук! - като удавник се вкопчих в нейната близка.

Обърнах се и тръгнах към изхода, за да не види радостта ми и да се откаже. И в този миг чух неистов вик: "Малина!"

Там, където доскоро ме чакаше Георги Аврамов с пазарската си чанта, стояха директорката и един колега от "Екран". Другарката Златкова беше пребледняла. Колегата беше изпълнил своя дълг - беше я информирал.

Всичко беше изгубено.

- Малина, чуй какво казва този колега!

И той повтори това, което вече знаех: че прожекцията е забранена

Провалихме се, язък! Заради един... и изведнъж така му се разкрещях, че ги сащисах.

Някой с абсолютна точност беше предал на Органите какво съм казала или Органите сами бяха предали на себе си.

По-късно възмутените членове на ПБ ще ме цитират пред другаря Живков и той ще изрече сакралните думи: "Какви са тези! И ние ги търпим и на заплата, и на хонорар!"

- Защо всявате паника?! Какъв ми е Никола Петров, та да ми забранява!

Горкият колега онемя, а другарката Златкова се успокои от "гнева Пелеев" и отиде да честити 8 март на своята близка.

Ето това беше: "Скри филма в пазвата си и спаси прожекцията!"

В 16.00 часа нищо неподозиращото "кралско войнство", начело с Желю Желев, пристигна. Желю Желев ни съобщи, че Петко Симеонов няма да участва, ако се стигне до учредяване на комитет. Нещо повече, бяха забранили на служителите от Социологическия институт да присъстват на нашето събрание!

Залата беше препълнена.

На вратата, в последния момент, Георги Аврамов ми каза, че щели да предложат Георги Мишев за председател на Комитета, ако го учредим. Възразявам ли? Махнах с ръка. Не ми беше в този момент нито до председателя, нито до игрите им.

Събранието и прожекцията все още бяха заплашени от присъствието на "неидентифицирани" субекти. Трудно си пробивах път между правостоящите, за да стигна до сцената и да открия събранието.

По-натам всичко е известно: писмото на младите художници, "нажежената" зала след прожекцията на "Дишай", сърцатите слова на жените от Русе, научните изказвания на физици, химици, еколози и просто граждани, се редуваха с емоционалните изказвания на актьори, кинотворци, историци, писатели - хората се надпреварваха да вземат думата. И както му е редът - устав, управителен съвет - предложения, отводи - отвод си направи дори самият Стефан Гайтанджиев, други пък се самопредложиха. И стана!

Нямаше нищо по-естествено от това да бъде учреден „Общественият комитет за защита на Русе" с повече от 400 учредители

Някъде около 2000 г. къщата ми в планината беше нападната от мишки. Бяха посегнали дори на луксозното издание с трудове на Ленин. Взех да преравям архива да спася каквото мога. Попадам на някакви списъци - оригинали с трите имена на хора с адресите и телефоните. Не можех да се сетя чии са. И изведнъж ми светна - това са списъците на учредителите на Русенския комитет, които аз скрих в планината, когато започнаха акциите срещу тях. Какво да ги правя сега? То отдавна се е забравило! Но като се върнах в София, най-неочаквано ми се обади Велислава Дърева да ме пита дали не пазя някакви документи за Русенския комитет. Готвели с Георги Мишев книга с протоколите на Политбюро и разследване на създаването му.

С радост й дадох списъците да ги публикуват.

На представянето на книгата в Дома на киното слушах разговорите във фоайето. Много хора откриваха имената си във факсимилета с подписите на учредителите и се чудеха защо ДС не ги е привикала.

Прелистих една книга невярваща. Беше отбелязано, че материалите са от архива на Георги Мишев. Само че списъците не бяха от неговия, а от архива, на който дори мишките не бяха посегнали. Подробности!

Но да се върнем години назад в онази утрин на 9 март 1987 г.

Телефонът зазвъня от 7.00 часа: "Какво сте направили, какво сте направили?!" - за партийните секретари разбирам, но и генералите бяха въвлечени - цялата държава се тресе.

"Покрих" се в монтажа и след обяд реших да се обадя в Съюза на филмовите дейци. Дано им е минало. Щом чу гласа ми, секретарката се развика: "Веднага да се явиш тук!" Явявам се. И се започна: какво Русе, организирали сме "Зелена партия", от ЦК звънели от 8.00 часа и искали обяснение от тях, че са ни разпуснали! Крещяхме си взаимно. И накрая:

„Двама души са отишли предния ден и са съобщили в ЦК какво ще правите, кои са те?!"

Другото не ми направи впечатление - очаквах го. Но последното ми се заби в главата.

Кои са те?

Влача се по "Раковска" и ги прехвърлям човек по човек. Влизам в един магазин и, о, ето човека, който ми трябва. Нареждам се до него. Вижда ме.

- Какво правиш? - пита все едно вчера не е бил на събранието.

- Бях в Съюза на филмовите дейци.

- И какво?

- Каквото ви казах.

Не му направи впечатление.

- Стефане, кои двама души са отишли и са казали в ЦК? - неангажирано повторих фразата на секретаря на Съюза.

- От вашите ли? - попита Гайтанжиев.

- Не от "вашите", а от "нашите"!

Вървяхме, говори ми дълго кой колко го мразел и му пречел и т.н. Не ме интересуваха думите, слушах музиката на гласа му.

Когато се разделихме, бях сигурна, че това е единият човек.

За втория нямах съмнение.

Отидох у Желеви.

- Двама души са отишли и са казали в ЦК предния ден. И написах имената.

- О - каза той - тогава ще се дистанцираме от тях.

И се дистанцираха от мен!

Желаещите да станат членове бяха много. Звъняха, търсеха ме отвсякъде знайни и незнайни. Носеха ми на крак молби чак в монтажа.

Но като се разбра, че събранието не е разрешено от ЦК, идваха, крещяха да им върна молбите! Цялата репресивна машина беше мобилизирана и хората се изплашиха.

Намерих ги събрани в жилището на Гайтанджиев. Част от "нашите".

Аз се треса от безпокойство, че съм въвлякла в една авантюра толкова много хора, а те се изживяват като герои. Надпреварват се - какви били страшни, какво били направили, как разказали играта на "онези"! Току подскачат до прозореца да видят дали генгетата стоят отсреща. Не мога да се вреда да кажа нещо и аз.

- Регистрирахте ли Комитета?

- Не.

- Защо?

Дават някакви обяснения, от които ми става ясно, че този Комитет няма да бъде регистриран и няма да го бъде.

- Къде са документите?

- Ивайло Трифонов ги прибра.

Ето ти изненада!

Оставих ги да се плискат в самолюбието си като в собствения си сос и тръгнах по пътя на документите.

Обикаляме уличките около домовете на Желев и Трифонов да си говорим спокойно без "свидетелите" под формата на микрофони.

Само четирима сме - Желеви, Ивайло и аз. Ивайло помрънкал и много изплашен, чувам го тихо да разказва на Желю къде, кои го викали и кои стоели зад Русенския комитет в действителност.

- А бе, Ивайло, какви са тези глупости! Аз лично ви поканих! Аз сама написах поканата и я разпратих. Как може да им вярваш!

Ивайло, уви, не беше единствен. Вярват на партията, няма да повярват на мен!

Имах чувство за вина. Комитетът си имаше легитимно ръководство, избрано от събранието - управителен съвет, председател, двама заместник-председатели, секретар и каквото там още е необходимо, но нали аз въвлякох толкова много хора в нещо, над което нямах вече контрол. Формално бях в ръководството, но ме бяха изолирали. Така нареченият Управителен съвет потъна, изчезна, изпари се. Един млад инженер, с когото се познавах бегло покрай общи приятели, беше забелязал умисления ми и угрижен вид.

- Аз не участвам в такива работи, но виждам колко си притеснена. Искаш ли да ги обиколим с моята кола?

И с този доброволец обикаляхме София до късна доба да търсим храбри членове на Управителния съвет. Повечето не ги познавах, залата спонтанно предлагаше и, ако предложеният не си направеше отвод, го приемаха. Е, имаше и такива, които бяха приети, въпреки отвода им. Как ме посрещаха само! Това не може да се разкаже. Хората бяха все едно подменени. От всички, които обиколихме,

само една жена - проф. Вера Михайлова, се държа достойно, не се изплаши и не се отрече

Последният, когото посетихме, беше един професор, когото бях запомнила на събранието заради настойчивостта му да влезе в Управителния съвет. С труд открихме адреса. Влязох сама. Още като чу за какво отивам, професорът запенен ме натика в ъгъла на малката си кухничка и взе да крещи:

- Вие ни изпъгахте! Вие не сте питали ЦК!

- Моля Ви се, професоре, кой Ви е казал, че сме питали ЦК? И защо да питаме? За такива неща не се пита!

Русенският комитет не беше регистриран.

В "Уикипедия" е написано: "Комитетът не успява да осъществи никаква дейност, тъй като Централният комитет на Българската комунистическа партия и Държавна сигурност принуждават учредителите му да се откажат от действия."

А аз ще прибавя: и защото "войводите" бяха със заешки сърца.

Имаше много наказани - според заемания пост и членството в партията. На мен лесно ми се размина - само ме свалиха от поста председател на Кабинета на младите филмови дейци, спряха ми работата над филма за процеса на Трайчо Костов и ми прибраха паспорта за чужбина. Но това са подробности.

За всеки началото на края започна по различно време.

Човешката памет е нещо твърде ненадеждно. Стига човек да си е водил записки или дневници и реши да проверява кое как е било, може да се изненада каква пропаст има между спомена и случилото се. Така един страхливец се изживява като храбрец, един конформист и верноподаник се представя за дисидент, подлецът се е превърнал в морален ментор.

Огледайте се, вгледайте се, послушайте, прочетете внимателно кой какво е писал и говорил и какво пише и говори сега и ще се убедите.

За мнозина истинската "1989" година настъпи далеч преди астрономическата. За други още не е дошла.

И ако разрушаването на Берлинската стена е важно, не по-малко важно е да разрушим стените в душите си.

Сега разбрахте ли защо плаках на 18 ноември 1989 г.?

Ако не сте разбрали, прочетете го отново.

www.marginalia.bg